

Хижняк Євген Сергійович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судових експертиз та поліграфології
Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0001-8263-0353

ОСОБЛИВОСТІ АЛГОРИТМУ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ УПОВНОВАЖЕНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА ФАКТОМ ВЧИНЕННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ

PECULIARITIES OF THE ALGORITHM FOR CONDUCTING AN INSPECTION BY AUTHORIZED CRIMINAL POLICE OFFICERS WITHIN THE CRIMINAL PROCEEDINGS ON THE FACT OF INTENTIONAL MURDERS

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретичних та прикладних аспектів алгоритмізації діяльності уповноважених працівників кримінальної поліції під час проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях за фактом учинення умисних вбивств. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю модернізації методичного інструментарію розслідування тяжких злочинів проти особи в умовах цифровізації суспільства та динамічної трансформації злочинності. Обґрунтовано, що впровадження криміналістичних алгоритмів дозволяє мінімізувати суб'єктивні помилки, оптимізувати часові витрати та забезпечити тактичну перевагу над представниками криміналітету в умовах інформаційного дефіциту.

У роботі розглянуто сутність криміналістичної алгоритмізації як складного інформаційно-пошукового процесу, спрямованого на вирішення стратегічних завдань розслідування. Визначено, що алгоритмічний підхід забезпечує системність та плановість діяльності не лише слідчого, а й оперативних працівників, які здійснюють оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження. Особливу увагу приділено гносеологічним основам та правовій регламентації залучення підрозділів кримінальної поліції до проведення невідкладних заходів.

Центральне місце у статті займає аналіз огляду місця події як найбільш інформативної слідчої (розшукової) дії при розслідуванні вбивств. На основі системного підходу сформульовано та деталізовано комплекс із п'ятнадцяти тактичних завдань огляду, серед яких: встановлення механізму та часу настання смерті, виявлення матеріальних і цифрових слідів, ідентифікація особи потерпілого та злочинця, а також розпізнавання ознак інсценування (негативних обставин). Доведено, що правильне розуміння категорій «місце події» та «місце злочину» безпосередньо впливає на повноту збирання доказової інформації.

У статті запропоновано авторський алгоритм дій працівників кримінальної поліції, що реалізується на підставі доручень слідчого або в межах ініціативної діяльності. Окреслено перелік пріоритетних заходів, зокрема: проведення оперативних опитувань, перевірка шляхів відходу злочинця, робота з технічними засобами фіксації (відеоспостереженням), аналіз оперативно-розшукових обліків та відпрацювання версій щодо мотивів вбивства.

Зроблено висновок, що використання науково обґрунтованих алгоритмів проведення слідчих (розшукових) дій суттєво підвищує ефективність взаємодії слідчого та оперативних підрозділів. Це сприяє не лише швидкому розкриттю умисних вбивств «по гарячих слідах», а й формуванню надійної доказової бази, що відповідає критеріям допустимості у судовому розгляді.

Ключові слова: алгоритм, огляд, огляд місця події, оперативний працівник, кримінальне провадження, розслідування, вбивця, умисні вбивства, кримінальна поліція, слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукове забезпечення, тактичні завдання.

Abstract. The article is devoted to the study of theoretical and applied aspects of the algorithmization of the activities of authorized criminal police officers during investigative (search) actions in criminal proceedings on the fact of intentional murders. The relevance of the study is determined by the need to modernize the methodological tools for investigating serious crimes against the person in the context of society's digitalization and the dynamic transformation of crime. It is substantiated that the implementation of forensic algorithms allows for minimizing subjective errors, optimizing time costs, and ensuring a tactical advantage over representatives of the criminal underworld in conditions of information deficit.

The paper examines the essence of forensic algorithmization as a complex information-retrieval process aimed at solving strategic tasks of the investigation. It is determined that the algorithmic approach ensures the consistency and planning of activities not only of the investigator but also of the operational officers who carry out the operational-search support of criminal proceedings. Particular attention is paid to the epistemological foundations and legal regulation of involving criminal police units in conducting urgent measures.

A central place in the article is occupied by the analysis of the crime scene investigation as the most informative investigative (search) action in the investigation of murders. Based on a systematic approach, a complex of fifteen tactical tasks of the investigation is formulated and detailed, including: establishing the mechanism and time of death, detecting material and digital traces, identifying the victim and the perpetrator, as well as recognizing signs of staging (negative circumstances). It is proved that a correct understanding of the categories "crime scene" and "incident scene" directly affects the completeness of the collection of evidentiary information.

The article proposes an original author's algorithm for the actions of criminal police officers, implemented on the basis of the investigator's instructions or within the framework of proactive activity. The list of priority measures is outlined, in particular: conducting operational interviews, checking the perpetrator's escape routes, working with technical means of fixation (video surveillance), analyzing operational-search records, and developing versions regarding the motives of the murder.

It is concluded that the use of scientifically grounded algorithms for conducting investigative (search) actions significantly increases the efficiency of interaction between the investigator and operational units. This contributes not only to the rapid disclosure of intentional murders "in hot pursuit" but also to the formation of a reliable evidence base that meets the criteria of admissibility in court proceedings.

Key words: algorithm, inspection, crime scene investigation, operational officer, criminal proceedings, investigation, murderer, intentional murders, criminal police, investigative (search) actions, operational-search support, tactical tasks.

Постановка проблеми. В умовах динамічної трансформації злочинності, цифровізації суспільних відносин та реформування правоохоронної системи, традиційні підходи до проведення слідчих (розшукових) дій потребують переосмислення через призму алгоритмізації.

Діяльність з розслідування кримінальних правопорушень становить собою складний цілеспрямований інформаційно-пошуковий процес, направлений на вирішення ряду тактичних та стратегічних завдань розслідування, який має свої об'єктивно обумовлені закономірності. Такі закономірності, зазвичай, напрацьовані практикою слідчої діяльності та використовуються науковцями при розробці тактичних та методичних рекомендацій з розслідування конкретного виду кримінального правопорушення. Слід підкреслити, що саме існування певних закономірностей у діяльності з розслідування кримінальних правопорушень у цілому та проведенні окремих слідчих (розшукових) дій дало поштовх до розвитку наукових концепцій алгоритмізації та програмування.

Впровадження алгоритмів у роботу уповноважених працівників кримінальної поліції дозволяє мінімізувати суб'єктивні помилки, забезпечити повноту збирання доказів та оптимізувати часові витрати в умовах дефіциту інформації, характерного для початкового етапу розслідування вбивств. Науково-технічний прогрес та поширення використання електронно-обчислювальної техніки стимулювали проникнення ідей алгоритмізації діяльності слідчого та оперативника до криміналістики, що робить дане дослідження вкрай своєчасним.

Питання алгоритмізації та програмування розслідування, а також тактики проведення окремих слідчих дій у кримінальних провадженнях щодо умисних вбивств, постійно перебувають у центрі уваги провідних вчених-криміналістів.

Теоретичний фундамент концепції криміналістичної алгоритмізації заклали такі вчені, як В.В. Кузьмічов, Г.О. Матусовський, М.В. Салтевський, В.Ю. Шепітько. Зокрема, ідея ситуаційної залежності тактичних прийомів, яка стала передумовою формування теорії алгоритмізації, детально розглядалася у працях Ю.П. Аленіна, Т.С. Баригіної та Ю.О. Гресь. Останні наголошують на тому, що раціональність та оптимальність певних прийомів у типових слідчих ситуаціях фактично надають їм характеру обов'язкових «рецептів» успішного розслідування.

Окремі аспекти залучення працівників кримінальної поліції до проведення слідчих (розшукових) дій та взаємодії оперативних підрозділів зі слідчими досліджували О.М. Джужа, О.Ф. Долженков, І.П. Козаченко, С.М. Чорноус. Проте, попри значний масив наукових праць, залишаються недостатньо висвітленими питання створення конкретних прикладних алгоритмів для працівників кримінальної поліції саме під час розслідування умисних вбивств, де специфіка об'єкта посягання вимагає максимальної чіткості та швидкості дій.

Більшість існуючих розробок стосуються загальної методики розслідування вбивств, тоді як алгоритмізація окремих СРД (наприклад, обшуку, допиту свідків чи огляду місця події) працівниками оперативних підрозділів у межах доручень слідчого потребує детальнішої регламентації. Це обумовлює

необхідність подальшого наукового пошуку в напрямі розробки типізованих програм дій для суб'єктів розслідування.

Метою статті є наукове обґрунтування та розробка оптимізованого алгоритму проведення окремих слідчих (розшукових) дій працівниками кримінальної поліції під час розслідування умисних вбивств для забезпечення швидкості, законності та тактичної переваги в умовах дефіциту часу та типових слідчих ситуацій.

Слід зазначити, що метою розробки криміналістичних алгоритмів та програм є забезпечення можливості прийняття слідчим обґрунтованого рішення у слідчій ситуації, що склалася на конкретному етапі розслідування, з метою вирішення конкретного його завдання. При цьому в рамках процесу розслідування важливу роль відіграє швидкість та своєчасність прийняття процесуального та тактичного рішення. Використання криміналістичних алгоритмів та програм як раз спрямована на забезпечення можливості суб'єкта розслідування приймати зважене та обґрунтоване рішення із урахуванням фактору часу, що дозволить слідчому або оперативному працівнику здобути або зберегти тактичну та стратегічну перевагу над представниками криміналітету.

Також використання науково розроблених криміналістичних алгоритмів та програм дозволяє прогнозувати результати та наслідки прийняття певних процесуальних і тактичних рішень, у тому числі передбачати певні тактичні ризики, пов'язані із вчиненням або не вчиненням конкретних дій та заходів.

Виклад основного тексту. У контексті передбачення можливих наслідків та розвитку подій в рамках розслідування у цілому або під час проведення конкретної С(Р)Д або НС(Р)Д, у слідчого або оперативного працівника з'являється можливість впливати на слідчу ситуацію, управляти нею та коригувати її характер. Таким чином вони можуть удосконалити методи своєї роботи, якість та результативність проведення окремих С(Р)Д, НС(Р)Д, оперативно-розшукових та інших заходів, а також їх комплексів.

За умови інформаційного дефіциту, у якому досить часто доводиться діяти суб'єкту розслідування, або недостатності практичного досвіду, використання криміналістичних алгоритмів та програм дозволяє уникнути допущення помилок при вирішенні завдань оперативно-розшукового, тактичного або кримінального процесуального змісту.

Також необхідно зазначити, що криміналістичні алгоритми та програми спрямовані на максимально ефективне використання наявної криміналістично значущої інформації задля досягнення його мети та вирішення усіх завдань.

О.О. Хань зазначає, що виникнення ідеї криміналістичного програмування провадження окремих слідчих (розшукових) дій, перш за все, пов'язане із пошуком нових методів передачі тактико-криміналістичних знань з боротьби зі злочинністю, що сприяло б удосконаленню практичних засобів та методів

здійснення слідчої діяльності за рахунок підвищення оперативності, чіткості та організованості дій слідчого у виконанні поставлених тактичних та стратегічних завдань під час розслідування [18, с. 132].

Враховуючи зазначене, вважаємо за доцільне розробку положень оперативно-розшукового забезпечення підрозділами кримінальної поліції кримінального провадження за фактом вчинення умисних вбивств здійснювати саме з урахуванням алгоритмічних особливостей його здійснення. Це забезпечить системність та плановість діяльності як оперативних працівників, так і слідчого та прокурора.

Серед слідчих (розшукових) дій, які проводяться уповноваженими працівниками кримінальної поліції на підставі доручення слідчого або прокурора або в межах оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження за фактом вчинення умисних вбивств, найпоширенішим є огляд (різні види у залежності від об'єкту, на який він спрямований).

Саме огляд виступає однією із найважливіших та найбільш інформативних слідчих (розшукових) дій, які проводяться при розслідуванні умисних вбивств. КПК України до об'єктів огляду під час розслідування злочинів відносить: місцевість, приміщення, речі, документи, комп'ютерні дані (ст. 237 КПК України), а також труп (ст.ст.238-239 КПК України). У криміналістичній літературі особлива увага при розробці тактичних рекомендацій зі здійснення огляду приділяється саме розробці положень огляду місця події. Хоча чинний КПК України не згадує «місце події» як самостійний об'єкт огляду, однак у ч. 3 ст. 214 КПК України передбачено, що саме огляд місця події є єдиною С(Р)Д, яка у невідкладних випадках може проводитися до внесення інформації в ЄРДР. Більше того, п.1 ч. 1 ст. 615 КПК України передбачено, що у невідкладних випадках огляд місця події може бути проведений до винесення дівачем, слідчим, прокурором постанови про початок досудового розслідування [1]. Тому, як слушно зазначає О.М. Серафимов, «поняття «місце події» є концептуально важливим як для теорії криміналістики, так і для практики слідчої діяльності» [14, с. 273].

А.В. Іваниця, М.М. Єфімов притримуються досить логічної позиції, що «місце події при розслідуванні вбивств – це ділянка території (акваторії) чи приміщення, де вчинено вбивство і виявлено труп, а також простір, що примикає до цієї ділянки чи приміщення, де можуть бути виявлені сліди і предмети, що стосуються злочину» [7, с. 74-75]. Тобто якщо місце злочину – це «місце безпосереднього здійснення злочинного наміру, який спричинив матеріальні зміни» [13, с. 25], то «місце події» – це ширша категорія, яка охоплює будь-яке місце, на якому виявлено криміналістично значимі сліди, які мають бути належним чином оглянуті, зафіксовані та використані у процесі розслідування. Тому правильне розуміння сутності змісту поняття «місце події» впливає на

повноту збирання доказової та орієнтуючої інформації, а також швидкість та ефективність розслідування умисного вбивства.

А.В. Коваленко зазначає, що «гносеологічну основу цієї процесуальної дії складає сукупність методів пізнання, які уповноважені особи застосовують до досліджуваних об'єктів» [8, с. 78]. При цьому таке пізнання слідчим, прокурором, іншими учасниками огляду, як вказує А.В. Лісіцький, здійснюється шляхом безпосереднього особистого його сприйняття [9, с. 88].

А.В. Нестеренко, досліджуючи особливості розслідування вбивств заручника або викраденої людини, вказує, що «місце події у вказаній категорії кримінальних проваджень може бути декілька: це місця захоплення заручника або викраденої людини, місця утримання таких осіб; місця заподіяння смерті заручникові або викраденій людині; місця виявлення трупа особи» [11, с. 154].

Тож огляд місця події є однією з ключових слідчих (розшукових) дій у провадженнях за фактом учинення умисних вбивств, оскільки саме він формує первинну доказову базу та обумовлює основні напрями подальшого здійснення розслідування. З огляду на це, проведення огляду має чітку тактичну спрямованість, що полягає у вирішенні комплексу взаємопов'язаних завдань, спрямованих на встановлення фактичних обставин події, механізму вчинення злочину, особи злочинця та мотивів його дій, а у певних ситуаціях – й встановлення особи потерпілого та прогнозування вчинення інших умисних вбивств. На основі аналізу наукових праць вчених-криміналістів, а також матеріалів слідчої та судової практики вважаємо, що до тактичних завдань проведення огляду місця події необхідно віднести:

1. *Встановлення даних, що вказують на характер та причину смерті.* Слід відзначити, що лише судово-медична експертиза може дати категоричну відповідь на запитання щодо даного питання. Проте під час проведення огляду місця події та трупа на місці його виявлення може бути зібрана інформація, яка дозволить слідчому, прокурору, працівнику оперативного підрозділу зробити припущення щодо того, чи мала смерть особи насильницький характер, чи настала внаслідок нещасного випадку, самогубства або природних причин. Для цього аналізуються загальна обстановка місця події, положення тіла, наявність ознак боротьби, видимих тілесних ушкоджень, стан предметів навколо, а також інші ознаки, що можуть свідчити про причину настання смерті;

2. *Визначення механізму заподіяння смерті.* Огляд місця події дозволяє зробити обґрунтоване припущення щодо того, яким саме знаряддям або предметом було нанесено тілесні ушкодження, з якої відстані, у якому положенні перебували потерпілий і нападник у момент нанесення ударів або пострілів. Це має істотне значення для реконструкції події злочину та подальшого призначення судово-медичних, трасологічних чи балістичних експертиз;

3. *Встановлення приблизного часу настання смерті.* Орієнтовне визначення часу настання смерті дозволяє зіставити момент смерті із показаннями свідків, записами з камер відеоспостереження, цифровими слідами (наприклад, часом останнього використання мобільного телефону чи банківської картки). Під час огляду фіксуються зовнішні ознаки трупних явищ, температура тіла, стан навколишнього середовища, що дає можливість судово-медичному експерту встановити часовий інтервал загибелі особи безпосередньо під час попереднього огляду трупа на місці його виявлення. Також при вирішенні даного завдання необхідно орієнтуватися на деталі обстановки місця події, зокрема на розбиті механічні годинники, які зупинили свій рух, тощо;

4. *Визначення місця вчинення вбивства.* Під час здійснення огляду місця події необхідно встановити, чи є місце виявлення тіла місцем вчинення злочину, або ж тіло було переміщене. Це дозволяє визначити межі первинного місця події (місця безпосередньої реалізації злочинного умислу), виявити можливі вторинні місця (транспортування, приховування), а також побудувати просторово-часову модель злочинної поведінки вбивці. В.А. Динту говорить, що місце злочину характеризується певними матеріальними властивостями, які визначають його зміст та межі, воно визначає просторову координату вчинення злочину [6, с. 44-45];

5. *Виявлення та фіксація матеріальних слідів злочину.* Огляд місця події спрямований на виявлення, фіксацію та вилучення матеріальних об'єктів, що мають доказове значення: слідів крові, інших біологічних зразків, відбитків пальців, слідів взуття, мікрочастинок, знаряддя злочину або предметів, залишених злочинцем. Фіксація таких слідів дозволяє встановити присутність певних осіб та їх кількість, особливості їхньої поведінки, а також відтворити послідовність дій під час учинення вбивства;

6. *Виявлення слідів боротьби або самозахисту.* Особливу увагу під час огляду приділяють наявності ознак фізичного протиборства між потерпілим і злочинцем – слідів боротьби, розірваного одягу, переміщених предметів, пошкоджень у приміщенні, що свідчать про активні дії обох сторін. Такі дані є важливими для встановлення психологічного стану учасників події, а також для визначення мотиву й ступеня агресії нападника;

7. *Виявлення знаряддя злочину.* Огляд місця події дає змогу встановити вид та ознаки знаряддя злочину – вогнепальної, холодної зброї, тупого предмета, мотузки тощо. Виявлення та вилучення таких об'єктів дозволяє призначити проведення відповідних експертних досліджень, що сприяють встановленню зв'язку між конкретним знаряддям і отриманими тілесними ушкодженнями, знаряддям і особою злочинця;

8. *Встановлення особи злочинця.* Детальне ознайомлення з усіма елементами обстановки місця події дозволяє встановити особу злочинця, окремі його

ознаки зовнішності, наявність спеціальних умінь та навичок, знайомство з потерпілою (наявність певних довірливих стосунків між ними на основі знайомства). Окрім того, у криміналістичній літературі зазначається, що злочинець, який вчинив убивство умисно, має такі якості, як агресивність, жорстокість, егоїзм, цинізм, зневага до чужих інтересів, розпущеність [12, с. 151], що відображається у його поведінці на місці події. Ю.О. Гресь пропонує звертатися до комплексного застосування методів моделювання та рефлексії у процесі проведення огляду місця події, що дозволить побудувати криміналістичний портрет особи невідомого злочинця, визначитися з основними версіями, напрямками розслідування та першочерговими слідчими, оперативно-розшуковими та організаційними заходами [4, с. 118]. Встановлення особи злочинця пов'язане зі збиранням та дослідженням різних видів слідів: слідів-відбитків, слідів-мікрочасток, слідів-предметів, слідів-документів та цифрових слідів. Наприклад, виявлення обривків тканини одягу злочинця може вказати на колір і якість матеріалу, з якого пошитий його одяг [16, с. 193], що може бути врахованим при організації переслідування та затримання злочинця «по гарячих слідах»;

9. *Визначення напрямку руху злочинця та шляху його відходу.* До важливих тактичних завдань належить встановлення напрямку переміщення злочинця після вчинення вбивства та встановлення потенційного місця його перебування (переховування). Це здійснюється шляхом аналізу слідів взуття, шин транспортних засобів, відбитків рук, плям крові, а також виявлення камер відеоспостереження на прилеглий території. Отримані дані створюють основу для організації оперативно-розшукових заходів щодо розшуку підозрюваного та його затримання «по гарячих слідах»;

10. *Встановлення можливої кількох осіб, причетних до учинення умисного вбивства.* Аналіз обстановки місця події та виявлених слідів дає змогу визначити, чи було вбивство вчинене однією особою, або групою осіб. Про наявність співучасників можуть свідчити множинні сліди різного взуття, відбитки пальців, різноспрямовані траєкторії руху, а також різноманітність знарядь або способів заподіяння ушкоджень;

11. *Визначення мотиву вбивства.* Хоча мотив не завжди може бути безпосередньо встановлений під час огляду місця події, певні обставини (відсутність цінних речей, ознаки пограбування, характер насильства, стан приміщення) дозволяють висунути обґрунтовані версії щодо мотивів –користь, помста, ревнощі, приховування іншого злочину тощо. А.С. Гупалюк серед методів виявлення інформації щодо мотивів злочину пропонує виділяти: фактологічний аналіз; ситуаційний аналіз; криміналістичний аналіз обставин події злочину; віктимологічний аналіз; складання психологічного портрету невідомого злочинця [5, с. 190-191];

12. *Встановлення особи потерпілого.* У випадках, коли особу загиблого не встановлено відразу, огляд місця події спрямований на виявлення документів, особистих речей, предметів одягу, прикрас, татуювань, інших індивідуальних ознак, які можуть допомогти у його ідентифікації. Вирішення даного тактичного завдання є надзвичайно важливим, адже інформація про особу потерпілого є важливою у контексті висунення версій щодо мотивів учинення вбивства та потенційних злочинців. Інформація про психофізіологічні, статеві, вікові, інтелектуальні, професійні та моральні дані, що характеризують особу потерпілого [10, с. 166], можуть бути використані для побудови зв'язку «жертва-злочинець» та його використання у розслідуванні. В.В. Тіщенко зазначає, що вивчення особливостей таких зв'язків дозволяє «всебічно оцінити поведінку й особистості учасників розслідуваного діяння з метою об'єктивного встановлення всіх обставин злочину» [17, с. 65];

13. *Виявлення цифрових слідів і технічних джерел інформації.* Сучасна слідча та судова практика підкреслюють важливість виявлення цифрових слідів – мобільних телефонів, комп'ютерів, смартгодинників, відеореєстраторів, камер спостереження, що могли зафіксувати момент злочину або поведінку учасників події до та після вбивства. Огляд інформації, що зберігається на таких технічних пристроях, доцільно проводити невідкладно.

У постанові Верховного Суду від 9 квітня 2020 року у справі № 727/6578/17 зазначається, що «зняття інформації з електронних інформаційних систем або їх частин можливе без дозволу слідчого судді, якщо доступ до них не обмежується їх власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту. Що стосується інформації, яка була наявна в мобільному телефоні ОСОБА_1, то вона була досліджена шляхом включення телефону та огляду текстових повідомлень, які в ньому знаходились та доступ до яких не був пов'язаний із наданням володільцем відповідного серверу (оператором мобільного зв'язку) доступу до електронних інформаційних систем. У даному випадку орган досудового розслідування провів огляд предмета – телефону та оформив його відповідним протоколом, який складений з дотриманням вимог КПК» [2];

14. *Виявлення ознак інсценування або приховування злочину.* Огляд місця події часто дозволяє виявити певні негативні обставини, які вказують на спроби змінити обстановку для створення уявлення про самогубство, нещасний випадок або інший характер події. Попри практичну значущість необхідності уміння суб'єктами здійснення розслідування розпізнавати так звані «негативні обставини», дана категорія залишається недостатньо розробленою у науці. Б.А. Скибіцький, досліджуючи історичні витоки знань про негативні обставини, прийшов до висновку, що в перших працях криміналістів негативні обставини розглядалися, «як відсутність того, що повинно бути; як обставини,

які суперечать природньому становищу; як обставини, які порушують звичайну уяву про щось загально відоме» [15, с. 231-232]. М.О. Янковий пропонує визначати негативні обставини як «такі фактичні дані (ознаки явищ, дій), які, з огляду на розвиток події і пояснення конкретних осіб, не повинні мати місце в обстановці місця події або, навпаки, повинні бути, але їх у наявності не виявилось, тобто які своїм змістом суперечать уявленню щодо звичайного перебігу подій у конкретній слідчій ситуації» [19, с. 201]. Тобто це обставини, які суперечать закономірному механізму розвитку події. До таких обставин належать невідповідність між видом ушкоджень і положенням тіла, штучне розташування предметів, відсутність типових слідів боротьби, наявність двох странгуляційних борозн, відсутність плями крові на ложі трупа тощо. Виявлення подібних обставин має істотне значення для правильної організації та здійснення розслідування;

15. *Забезпечення умов для збереження доказів та їх належної процесуальної фіксації.* Огляд спрямований не лише на збирання, але й належну фіксацію, маркування та збереження речових доказів відповідно до процесуальних вимог, що забезпечує їхню подальшу допустимість у судовому розгляді. Відповідно до ч.1 с.98 КПК України «речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення» [1]. Усі зазначені об'єкти можуть бути використані у якості доказів під час досудового розслідування та судового лише в разі їх належної процесуальної фіксації у протоколах С(Р)Д та НС(Р)Д. Відповідно у випадку неналежного або несвоєчасного проведення огляду місця події можуть бути втрачені важливі для розслідування умисного вбивства докази. Навіть якщо слідчий, прокурор або оперативний працівник отримують дані об'єкти пізніше, однак поза проведенням огляду, їх використання у доказуванні буде неможливим.

Вирішення усіх зазначених тактичних завдань відбувається за рахунок спільної злагодженої діяльності членів СОГ, що прибуває на місце події для проведення огляду. Відповідно до Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, «після прибуття на місце події члени СОГ з'ясовують обставини вчинення кримінального правопорушення, установлюють свідків, прикмети осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, та ймовірні шляхи їх руху. У разі необхідності вживають заходів для переслідування транспортних

засобів, якими заволоділи особи, що вчинили кримінальне правопорушення, або тих, що використовувалися при його вчиненні. Беруть участь у розшуку та затриманні осіб, які підозрюються в учиненні цих кримінальних правопорушень» [3]. Виходячи із даного положення вказаної Інструкції, процесуальне проведення огляду як слідчої (розшукової) дії нерозривно пов'язане із її комплексним оперативно-розшуковим забезпеченням, що спрямоване на здобуття важливої інформації, яка може бути реалізована в рамках досудового розслідування. Таке оперативно-розшукове забезпечення, відповідно до пункту 9 розділу II Інструкції, за рахунок того, що «працівник оперативного підрозділу на місці події:

1) здійснює поквартирний чи подвірний обхід з метою виявлення свідків учиненого кримінального правопорушення, збору відомостей, що можуть бути використані як докази;

2) установлює час, місце і обставини вчинення кримінального правопорушення; кількість осіб, які його вчинили, їх прикмети; наявність у них зброї, транспортних засобів, слідів на одязі чи тілі, які могли залишитися через опір потерпілих або при подоланні перешкод; індивідуальні ознаки викрадених речей; напрямок руху осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, інші відомості, необхідні для їх встановлення; використовує наявні джерела оперативної інформації з метою розкриття кримінального правопорушення;

3) негайно інформує слідчого (дознавача) про одержані дані щодо обставин вчинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) дій або негласних слідчих (розшукових) дій;

4) виконує письмові доручення слідчого (дознавача) про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Під час їх виконання користується повноваженнями слідчого (дознавача)» [3].

Висновки. Виходячи із аналізу положень законодавства, а також наукових джерел та матеріалів слідчої і судової практики, можна прийти до висновку, що під час проведення огляду місця події та після його завершення слідчий або прокурор доручає працівникам оперативних підрозділів провести ряд заходів, спрямованих на збір важливої для слідства інформації та встановлення обставин умисного вбивства, а також осіб, до нього причетних, зокрема:

– виявити та встановити осіб, які могли знаходитися на місці події або поблизу нього та можуть бути допитаними у якості свідків або підозрюваних;

– провести оперативне опитування очевидців вчинення умисного вбивства та інших свідків, які володіють криміналістично значимою для слідства інформацією;

– встановити: час, місце і обставини вчинення умисного вбивства; кількість осіб, причетних до його підготовки, учинення та приховування; прикмети

зовнішності особи (осіб), які були присутні на місці події (злочинця та потенційних свідків), особливості їх поведінки; вид та тип зброї, що застосовувалася для учинення умисного вбивства; транспортний засіб, його номерний знак, на якому злочинець (злочинці) прибули на місце події та/або покинули його; напрямок, у якому рухався злочинець (злочинці), покидаючи місце події, та які дії при цьому вчиняв;

– перевірити шляхи відходу злочинця (злочинців) з місця події з метою встановлення загублених і кинутих речей, зокрема – зброї та предметів одягу злочинця, а також виявлення можливих свідків, місць очікування і переховування спільників, слідів транспортних засобів, камер відеоспостереження;

– здобути матеріали фото- та відеозйомки із технічних приладів та засобів у порядку ст. 245-1 КПК України, які зафіксували саму подію учинення вбивства, поведінку потерпілого або злочинця до чи після злочинної події, транспортні засоби, на яких пересувалися зазначені особи, осіб, які можуть бути свідками учиненого вбивства;

– перевірити через оперативно-розшукові обліки осіб, що проживають у районі, де було вчинено умисне вбивство, які вже притягалися раніше до кримінальної відповідальності за насильницькі злочини, у тому числі вбивства та тяжкі тілесні ушкодження;

– перевірити через оперативно-розшукові обліки потерпілу особу на предмет її причетності до кримінального середовища та наявності кримінального минулого;

– перевірити наркозалежних осіб, що проживають у районі, де було вчинено умисне вбивство, які перебувають на обліку у нарколога або про яких відомо працівникам оперативних підрозділів як про схильних до агресивної поведінки;

– перевірити інформацію щодо можливої участі у вчиненні злочину осіб, які належать до організованих злочинних груп або діють як професійні наймані вбивці, користуючись можливістю отримання такої інформації від оперативних контактів із кримінального середовища або конфіденційних джерел;

– перевірити осіб, які можуть зберігати у себе або через яких може збуватися викрадене майно, а також основних скупників такого майна.

Перелік використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 15.07.2023).

2. Постанова Верховного Суду від 9 квітня 2020 року у справі № 727/6578/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88749345>.

3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ МВС України від 07 лип. 2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.

4. Гресь Ю. О. Психологічні засади проведення огляду місця події. *III Наукові читання пам'яті Ганса Гросса* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 08 груд. 2023 р.). Чернівці : Чернівець. нац. у-нт ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 115–119.
5. Гупалюк А. С. Криміналістичні методи і засоби встановлення мотивів та мети вчинення злочину : дис. ... д-ра філософії : 081. Одеса, 2023. 263 с.
6. Динту В. А. Обстановка злочину як елемент криміналістичної характеристики злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2013. 239 с.
7. Іваниця А. В., Єфімов М. М. Розслідування вбивств через необережність : навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 152 с.
8. Коваленко А. В. Тактика огляду речей у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2024. Вип. 82. Ч. 3. С. 77–82.
9. Лісіцький А. В. Тактика огляду місця події під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу. *Юридична психологія*. 2021. № 1 (28). С. 88–94.
10. Несвітайло І. І. Криміналістичне значення моделювання потерпілого в розслідуванні вбивств на замовлення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3. С. 165–169.
11. Нестеренко А. В. Методика розслідування вбивств заручника або викраденої людини : дис. ... д-ра філософії : 081. Харків, 2024. 218 с.
12. Організація роботи слідчо-оперативної групи : навч. посібник / Л. Д. Удалова та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 504 с.
13. Пряхін Є. В. Слідча тактика : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 116 с.
14. Серафимов О. М. Тактичні особливості проведення огляду при розслідуванні злочинної діяльності організованих злочинних угруповань, що діють в умовах ведення бойових дій. *Актуальні питання розвитку юридичної науки в період воєнного стану* : міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 17 трав. 2024 р.). Львів–Торунь : Liha-Press, 2024. С. 273–275.
15. Скибіцький Б. А. Історичні витоки знань про негативні обставини в розслідуванні злочинів. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2015. № 1. С. 228–236.
16. Сорока І. В. Слідова картина як елемент криміналістичної характеристики крадіжок чужого майна громадян, вчинених неповнолітніми. *Право і суспільство*. 2015. № 5. С. 190–194.
17. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Фенікс, 2007. 260 с.
18. Хань О. О. Теоретичні основи планування та програмування провадження слідчих (розшукових) дій : монографія / за заг. ред. В. А. Журавля. Одеса : Гельветика, 2021. 198 с.
19. Янковий М. О. Використання спеціальних знань у встановленні негативних обставин під час з'ясування слідчим способу виготовлення (спорядження) патронів «травматичної дії» калібру 9 мм р. а. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 199–203.

References:

1. Criminal Procedural Code of Ukraine, Law of Ukraine No. 4651-VI (2012). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Dyntu, V. A. (2013). *Obstanovka zlochyynu yak element kryminalistychnoi kharakterystyky zlochyyniv* [Crime situation as an element of criminalistic characteristics of crimes] (Candidate's thesis). Odesa.
3. Greś, Yu. O. (2023). *Psykhoholichni zasady provedennia ohliadu mistsia podii* [Psychological principles of crime scene investigation]. In *III Scientific Readings in memory of Hans Gross* (pp. 115–119). Chernivtsi: Fedkovych Chernivtsi National University.
4. Hupaliuk, A. S. (2023). *Kryminalistychni metody i zasoby vstanovlennia motyviv ta mety vchynennia zlochyynu* [Criminalistic methods and means of establishing motives and purpose of committing a crime] (Doctoral dissertation). Odesa.
5. Ivanytsia, A. V., & Yefimov, M. M. (2018). *Rozsliduvannia vbyvstv cherez neoberezhnist* [Investigation of manslaughters]. Dnipro: Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs.

6. Khan, O. O. (2021). *Teoretychni osnovy planuvannia ta prohramuvannia provadzhennia slidchykh (rozshukovykh) dii* [Theoretical foundations of planning and programming of investigative (search) actions]. (V. A. Zhuravel, Ed.). Odesa: Helvetica.
7. Kovalenko, A. V. (2024). Taktyka ohliadu rechei u kryminalnomu provadzhenni [Tactics of examination of things in criminal proceedings]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 82(3), 77–82.
8. Lisitskyi, A. V. (2021). Taktyka ohliadu mistsia podii pid chas rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen, vchynenykh shliakhom pidpalu [Tactics of crime scene investigation during the investigation of criminal offenses committed by arson]. *Legal Psychology*, 1(28), 88–94.
9. Ministry of Internal Affairs of Ukraine. (2017). *Instruction on the organization of interaction of pre-trial investigation bodies with other bodies and units of the National Police of Ukraine (Order No. 575)*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>
10. Nesvitailo, I. I. (2015). Kryminalistychnie znachennia modeliuvannia poterpiloho v rozsliduvanni vbyvstv na zamovlennia [Criminalistic significance of victim modeling in the investigation of contract killings]. *South Ukrainian Law Journal*, 3, 165–169.
11. Nesterenko, A. V. (2024). *Metodyka rozsliduvannia vbyvstv zaruchnyka abo vykradenoii liudyny* [Methodology of investigation of murders of a hostage or a kidnapped person] (Doctoral dissertation). Kharkiv.
12. Priakhin, Ye. V. (2011). *Slidcha taktyka* [Investigative tactics]. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs.
13. Serafymov, O. M. (2024). Taktyka ohliadu pry rozsliduvanni zlochynnoi diialnosti orhanizovanykh zlochynnykh uhrupovan v umovakh boiovykh dii [Tactics of inspection during the investigation of organized crime groups in conditions of combat operations]. In *Current issues of legal science development* (pp. 273–275). Lviv–Torun: Liha-Pres [in Ukrainian].
14. Skybitskyi, B. A. (2015). Istorychni vytoky znan pro nehatyvni obstavyny v rozsliduvanni zlochyniv [Historical origins of knowledge about negative circumstances in crime investigation]. *Bulletin of the Lviv University of Trade and Economics. Legal Sciences*, 1, 228–236.
15. Soroka, I. V. (2015). Slidova kartyna yak element kryminalistychnoi kharakterystyky kradizhok [Trace pattern as an element of criminalistic characteristics of theft]. *Law and Society*, 5, 190–194.
16. Supreme Court of Ukraine. (2020). *Resolution in case No. 727/6578/17*. Unified State Register of Court Decisions. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88749345>
17. Tishchenko, V. V. (2007). *Teoretychni i praktychni osnovy metodyky rozsliduvannia zlochyniv* [Theoretical and practical foundations of crime investigation methods]. Odesa: Feniks
18. Udalova, L. D. et al. (2020). *Orhanizatsiia roboty slidcho-operatyvnoi hrupy* [Organization of work of the investigative-operational group]. Kyiv: National Academy of Internal Affairs.
19. Yankovyi, M. O. (2021). Vykorystannia spetsialnykh znan u vstanovlenni nehatyvnykh obstavyn [The use of special knowledge in establishing negative circumstances]. *South Ukrainian Law Journal*, 1, 199–203.

Дата першого надходження статті до видання: 01.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)